

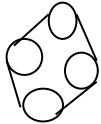
**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA...**

Okosita 25, 2019: Penitiko 11 [Pentecost 11]

Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

A. Ena macawa ogo Siga ni Turaga 25 Okosita, 2019:

1. Sa yavutaki nodra bula na matatamata na Isireli vua na Kalou, sa solia kina vei Mosese na Vunau e Tini, mera muria ka talairawarawa kina. Ke ra talaidredre ena lewa ni Kalou ena vakaoqo: talaidredre = totogi se vakavulici; talairawarawa = vakalougatataki. Eda raici iratou na parofita e tolu: Emosi, Osea kei Aisea ka ratou bula ka parofisai enai ka 8 ni senitiuri. Eda raica ni ko Emosi e vakabibitaka na ‘Dodonu ni Kalou’ [Justice of God] kei Osea na ‘Loloma ni Kalou’ [God’s mercy and love], ia ko Aisea e vakabibitaka na ‘Savasava se Tabu (tu tani)ni Kalou [holiness of God]. 2. Ko Jeremaia e parofisai enai ka 7 ni senitiuri e Juta: era sa kau oti vakabobula na Isireli [northern kingdom] ki Asiria ena 722 ka sa sega ni tarovi rawa na gauna sa dodonu mera kau vakabobula kina na Juta [southern kingdom] ki Papiloni. Ko Jeremaia eratou parofisai tiko ena gauna vata kei Apakuki, Sefanaia, Isikeli kei Taniela. Ko Jeremaia a yaco me parofita ena 627 [BC/BCE] ka veiqaravi ena 627-586 mai na nona yalataka na veivakabobolataki, a raica na ka e yalataka ena vuaviri nei Jesuralemi [586 BC/BCE] vei Nebukanesa na Tui Papiloni [II Tui 21-25]. E donuya na gauna nei tui Josaia [640-609 vakamatei enai valu], Jioasi [3 na vula], Jioiakimi [609-598], Jioiakini [3 na vula], Setekaia [597-492, yabaki 11 nona tui]. Sa kenai balebale ni nona gauna ni parofisai e donuya e lima na tui: Josaia [640-609], Jioaasi, Jioiakimi [609-598], Jioiakini [vula 3 ena 598] kei Setekaia [598-587]. 3. Ko Jeremaia 1:4-10: Na yaca ‘Jeremaia’ e rawa ni kenai balebale na ‘talaraki’ se ‘taracake’ [Jeremaia 1:10] me vaka ga na vosa vakavavalagi na ‘raise’ kei ‘raze’ e tautauvata na kenai rorogo, ia e duidui na kenai balebale. Na yacana sa veiganiti vinaka kei na nona cakacaka vakaparofita, me vaka e vakayagataka na vosa ruarua oqo: na veitalaraki se veivakarusa kei na veitarai cake. Ko Jeremaia e kai Anacoci [edaidai

na yacana ko Anatah], ka rauta e 6 na kilomita [3 na maile] mai Jerusalemi. Me vakataki Joni na Dauveipapitaiso, ea kacivi ni sa qai kunekunetaki tiko ena ketei tinana. Ea sucu mai na vuvale vakabete nei Ilai ka yalataki kina nira na mate dole ga nona kawa ka sega nira yacova na gauna ni qase. 4. Sa rauta me tekivu gone ni sa qai yabaki 17 ga, ka sega ni rawarawa na nona cakacaka vakaparofita; eratou a saga me vakamatei koya na nona vuvale ni sa cauravou ga, baleta ni sega ni salavata na nona parofisai kei na lewa ni tui kei ira na veiliutaki. Sa vakasalataki ira na kai nona mera soro ki Papiloni, ia era sega ni ciqoma ka ra la'ki totaki Ijipita; ia e mani vakavuna na nodra vakarusai ka kauvakavesu ki Papiloni. Era kauwaitaki Jeremaia na kai Papiloni, ia e sega ni via lako kina, ka vakavuna na nodra cati koya na kai nona. Ea qai la'ki kauvakavesu ki Ijipita, ka kau ena domo ni Uciwai na Nile ena yanuyanu ko Elephantine, na vanua e nanumi ni a kau taumada kina na Kato ni Veiyalayalati, ka la'ki ni tini sara yani ki Iciopea. 5. E rauta e 40 na yabaki na veiqaravi nei Jeremaia, 627-596BC/BCE; ka donumaka na gauna ni bula dredre vakapolitiki kei na yavavala ni vanua. Nai vola na 'tagi, lele'se Lele i Jeremaia, e 5 ga a kena wase, sa vinaka meda wilika vata kei nai vola nei Jeremaia. Sa tekivu me kasura mai na nodra bula vakayalo na Isireli: baleta ni ra sa talaidredre Vua na Kalou, era sa vakatotogitaki. Dua na tiki ni vola ogo e vola ko Peruki na Vunivola nei Jeremaia. 6. Sa parofita cati ko Jeremaia mai vei ira na tui, kei ira talega na lewe ni vanua, nona vuvale baleta nai vakarau ni nona vosa. Ia, sa dua vei ira na parofita rogo ka mana nona veiqaravi ena mata ni Kalou. Sa parofisaitaka na kau vakabobula ki Papiloni kei na nodra lesu tale mai na kai nona. Ena Jeremaia 29:1ff nai vakasala mera qarava vakavinaka nodrai tavi ena vanua ni veivakabobulataki, ena oti ga e 70 na yabaki [29:10] era sa na lesu tale ka mera vakadeitaka ni tu ga ena i naki ni Kalou na veika sa yaco vei ira...wili gusutaka na 29:11 na tikina totoka. Na Jeremaia 2:19 [wilika] na tikina sa kovuta kece nai naki ni vola kei na veika sa yaco vei Juta kei Isireli kei na koro turaga ko Jeruselemi. E na tokalau kei Jerusalemi e tiko kina na qara vatu ka vakatokai na Qara vatu nei Jeremaia [Jeremiah's Grotto], na vanua ni nona masumasu ena gauna ni nona rarawa, yaluma kei na galili ni tutaudua. Ena qaravatu ogo e no kina na delana ka vakatokai ko Kolikoca ka lauvako kina ko Jisu ena kauveilatai 6. Sa lomani Isireli vakalevu ko Jeremaia, sa tukuna na dina kei na dodonu ni Kalou. Sa yalataki ena nonai vola na veiyalayalati vou sega ni volai ena vatu me vaka na Vunau e Tini, ia nai vunau, ko ya ena volai ena yalodra se lomadra [31:31-34], ogo na vakasama cecere sa mai vakatakila ka bulataka ko Jisu Karisito.

Jeremaia 1:4-10: Nai talanoa ni nona kacivi ko Jeremaia: i. Taumada nona vakadeitaka na Kalou vei Jeremaia ni ko Koya na Dauveibuli, sa kenai balebale ni sa tu vua na lewa se dodonu, na kaukauwa, kila kei na veika kece sara me digitaka kina e dua na bula me veiqaravi ena vukuna. ii. Sa kacivi ni bera ni kunekunetaki: ko ya ni sa tu oti nai *naki ni Kalou* ena bula nei Jeremaia ni sa bera mada ga ni buli... ogo e dua na vakasama cecere e dodonu me veitalanoataki. Na Kalou ga sa veiceguvi, sa veidigitaki ka veitalai; na

Kalou ga sa kilai Jeremaia vakavinaka sara ni sa bera mada ga ni buli e ketei tinana. iii. Sa yakaulubale ko Jeremaia me vaka ni sega ni kena dau na vosa, sa gone ga, ka nanuma ni sega ni veiganiti enai tutu sa kacivi kina. Sa vakaraitaka na nona nanuma ga vakatamata me vakadonuya kina na nonai le ni sega ni veiganiti. Na Kalou ga sa tukuna vua me lako, ia me talairawarawa ka lako, na Kalou ga ena tara [touch] na gusuna ka na qai cavuta na vosa e dodonu me kaya. Me kakua sara ni taqaya se rere, na Kalou sa veitalai, na Kalou sa veivakaukauwataki ena nona veiqaravi. Ia sa vinaka ga ni sa vakarorogo vua sa veikacivi ka veitalai. Sa nonai tavi ga me domo vakaparofita me ‘mo cavuta laivi, ka basuraka, ka vakarusa, ka talaraka, ka tara ka tea.’ Eda sa raica oti e cake nai balebale ni yacana [10], nai tavi me vakayacora, me vakarusa, talaraka se cavuraka, oti me qai tara cake tale se tea vou tale. Koya na nonai tavi [job/mission description]...sa talei ko ya ka vinaka meda veitalanoataka na noda kacivi enai tavi eda sa lesi kinamai vua na Kalou.

III. A cava li me leqa kina ko Jeremaia? Na Kalou ga sa veidigitaki, na Kalou ga sa veikacivi, na Kalou ga sa veitalai, na Kalou ga sa veivakaukauwataki. Sa vaka koya na nona kacivi keda na Kalou ena gauna oqo; sa matata tu vua ko koya sa digitaka me kaciva, tala kei na kena gauna, na nona gauna ga na Kalou. Ko koya talega sa tara na gusuda, sa solia na vosa ka solia na kaukauwa, na nona kaukauwa me qaravi kina nai tavi. Na Vosa e sega ni noda, ia sa nona ga na Kalou, meda masulaka ga na vosa e da vunaitaka e Vosa ni Kalou...sa bibi na wiliki ni Vola Tabu, na curu ena Matasiga me wiliki ka veitalanoataka kina na Vosa ni Kalou, meda qai wasea ga na Vosa ni Kalou [wilika talega na Iperiu 4:12 ka wilika na kena bibi kei na bula tiko ni Vosa ni Kalou].

B. Nai Vakamacala ni Same: Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta kei na bula ena veisiga! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veilutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu,

na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro[Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 71 sa vakabibitaka na kavoro ni matatamata, kena tauyavu tale, na buli cake ni matatamata kei na lawa me vukea na bula vakaitikotiko kei na cecere ni nona veivakabulai na Kalou kei na nona veivueti main a liga ni meca. Sa sega ni vakasaqara na tamata na sala me vakabulai kina, ia sa vakarautaka ga na Kalou ena nona veivakabulai.

Same 71: 1-6: I. Sa seretaka na Daunisame na nona veimaroroi ka veitaqomaki na Kalou mai na gauna sa gonelailai kina me yacova na gauna ni sa qase kina. Sa kaya na tikina 1, “*I Jiova, au sa vakararavi veikemuni: kakua ni laivi au meu vakamaduataki ena dua na gauna.*” Sa vakaraitaka ga na Daunisame na yalona ka vaka e dua na ‘tukuni yalo’ [personal testimony] na dina kei na vinaka ni Kalou e qarava tiko. Na Kalou sa veimaroroi ni sa gone lailai, sa sega ni vakacegu kina enai vakarau ni nona qaravi Kalou, ni sa qase mai sa dodonu me vakacegu, ia sa vakadeitaka tu ga na nona qarava nona Kalou baleta ni sa vakabauta sa voleka wale na kenai yalayala na vanua me ‘vakataucokotaki’ kina na nona vakabauta; sa gu sara me yacova. Ni vakila na veimaroroi ni Kalou ena nona bula taucoko kei na veivakalougatataki ni nona loloma, sa dodonu ga me wasei vei ira na tamata nai tukutuku vinaka oqo. II. Dua tale na vakasama ni Kalou na Dauveitaqomaki –*I Jiova au vakararavi vei kemuni* [In thee O Lord I do take refuge --vaka Iperiu ‘chasah’:71:1], ko ya ni ko tiko ena nona veitaqomaki na Kalou ko na kunea tikoga kina na nomu kaukauwa, na kaukauwa mo veiqaravi rawa kina. Sa salavata sara kei na vakasama e cake. Ni ‘chasah’ se Refuge- Dauveitaqomaki na Kalou, sa tiko ga na tamata ena lomanibai ni Kalou, sa kunea ga kina na DauniSame na nona bula me kunea kina na kaukauwa ni veiqaravi. Sa kila vinaka nai Vakatawani Sipi na refuge se chasah—na bai sa dautaqomaki ira na sipi, ka sa vaka koya na Kalou na Dauveitaqomaki. III. Koi keda talega meda kitaka vakakina nida

vakila na nona Dauveitaqomaki loloma kei na vinaka ni Kalou oqo ena veigauna kecega ni noda bula ni veiqaravi kei na gauna nida sa qase mai.

C. Ai Vakamacala me baleta nai vola vei ira na Iperiu:*Nai Vola vei ira na Iperiu se Isireli [Jiu] sa volai enai Vola Tabu vakaviti ni vola ko Paula [kau mai na KJV] nai vakadewa vou vakaviti sa biu laivi ko Paula. Sa duidui sara nai vola nei Paula kei nai vola oqo ka sega ni tekivu ena vosa “Koi au ko Paula...” ia ena duatani na vosa. Na vosa vaKirisi e vakayagataki e duidui sara mai na kena vakayagataki enai VTV, ka ni vola oqo e vakayagataka na vosa vaKirisi ena kenai veta e cake [classical Greek]. E levu na yaca e tukuni ni vola nai vola, ia nanumi talega ni vola e dua na marama lotu me vakataki Pirusila, na wati Akuila [wilika Roma 16:3; Cakacaka 18:26; 1 Korinica 16:19]. Baleta ga nira sega ni dokai na marama ena gauna ko ya, sa na uasivi ga me biu kina na yacana e dua e rogo ka turaga me vakataki Paula kei ira tale eso. Ia, ko koya e vola e kila vakavinaka nonai VT [Torah] ka dua e tamata lotu vaKarisito yalo dina; E kune kina na vakasama cecere oqo: 1. Ko Jisu na Luve ni Kalou sa talairawarawa me mate ena vukuda, sa cecere kina ko koya mai veiira na parofita ena Veiyalayalati Makawa, vei ira na agilosi, vei Mosese. 2. Sa betelevu tawamudu ka uasivi vei ira na bete kece enai VTM. 3. Vei Jisu duaduaga sa yaco kina na noda vakabulai, ko koya nai soro donu ka uasivi mai na manumanu kece sa vakayabori. 4. Na wase 11 sa totoka taudua ni vakabibitaki kina na yacadra na tamata vakabauta dina; na wase 12 sa dusia ga na bibi ni noda rai matua vei Jisu sa vakatekivuna ena vakataucokotaka na vakabauta. Sa sereki ka vakamacalataki nai vakarau ni lotu enai VTM, oti sa tukuni Jisu ni vinaka cake se vinaka sara mai nai vakarau ni soKalou, vakarau ni bula. Ko Jisu duadua ga sa cecere ka qaqa, sega tale e dua. Na wase 13 sa tukuna na vosa totoka oqo: *Sai koyakoya tikoga ko Jisu Karisito, ena siga sa oti, kei na siga e daidai kei na veisiga e muri’ [8] se ‘Ni sa sega na noda koro eke, me da tiko vakadua kina, ia eda sa vakasaqara ga e dua ena muri mai’ [14].**

Iperiu 12: 18-29 I. Eda raica tiko ni vakatautauvatataka tiko na Dauvolavola na veika enai VTM ka ra kila Vinaka na Jiu, qai vakatautauvatana kei na veika vou sa mai vakaraitaka ko Jisu; e dusia tikoga ni uasivi cake ko Jisu [Jesus is the best or better than the old]. Na wase 12, na tikina 18-24 sa dusia na kena vakatautauvatataki na veika e yaco ena veiyalayalati makawa kei na kena vinaka cake ena veiyalayalati vou...na soli ni Lawa vei Mosese mai na ulunivanua kei na veiyalayalati vou ni sai Jisu ga na Dauveivakaduavatataki [Mediator]. Me yacova na tikina 21 sa voqa ga na soli ni Vunau mai Sainai [Vakarua 4:11], ka vosa mai na Kalou ena yameyame ni buka [Lako Yani 19:12-13] kei na kena tabu na ulunivanua ka dredre me lako kina na tamata. Nai Vakarua 5:23-27 na kena rerevaki ka tabu na toro vua na Kalou kei na nodra rere na tamata ka kerei Mosese ga me kauta mai nai tukutuku mai vua na Kalou. E tolu na ka bibi eda raica ena kena soli na Vunau e Tini: dua: Na lagilagi kei na Cecere ni Kalou ko Jiova [Yahweh-Yawe], rua: Sa dredre sara ka tabu na Kalou ko Jiova ka sega ni rawa na toro doudou vua: tolu, Sa rerevaki sara na Kalou oqo ko Jiova. II. Ena tikina 22 sa tekivu kina na veiyalayati vou kei na Kalou [Yahweh-Yawe se Jiova] eda vakabauta na tamata lotu VaKarisito. E ono na vakasama bibi: i. Sa waraki koya ko

Jerusalemi vou...na vuravura kei na kena malumalumu, valavalaca sa lako kina ka solia kina na bulavou; ii. Era sa marautaka na agilosu na nona tadu mai. Na marau mai lomalagi ni sa tadu mai vuravura na Kalou era seretaka na agilosu ka ra marau kina na tamata [raica na nodra sere ni agilosu ni sa sucu ko Jisu ena Luke 2: 13-14]; iii. Era sa waraki koya na tamata digitaki, ko ira na gonevou/ulumatua [firstborn], ko ira sa nodra nai vota ni ulumatua, kei na yacadra sa volai enai vola mai lomalagi. [Ena gauna koya ko ira ga era dokai ka cecere sa volai na yacadra ena nonai vola na tui]; iv. Sa wawa talega na Kalou na Daulewa/Turaga ni Lewa me veilewaitaki keda na tamata; v. Sa waraki koya ko ira na yalosavasava ka ra sa yacova na vanua yalataki; vi. Ko Jisu ga sa vakayacora na veiyalayalati vou ka tauyavutaka na veiwekani vou kei na Kalou. III. Na 25-29 sa dusi Mosese ni ko koya e mai *vakadewataka* ga nai tukutuku mai vua na Kalou [*chrematizein*, na vosa vaKirisi, ko Mosese e *vakadewataka nai tukutuku*] ena Lawa ka soli mai vua, ia ko ira era talaidredre ki na Lawa era a vakarusai. Ia ko *Jisu ko koya na Vosa mai na gusu ni Kalou* [vakayagataki na vosa vaKirisi '*lalein*']. IV. Na kena soli na Lawa e uneune na ulunivanua ka tubu mai kina na kubou [Lako Yani 19:18; raica talega na Same 114:7; 68:8; 77:18 kei na Akeai 2:6]. Sa na vaka kina na Siga Vou, sa na lako mai, ena yavala ka kureitaki na vuravura, na ka e sega ni tudei ena talaraki kecega, ia na ka tudei ena sega ni yavalati rawa. *Na ka bibi ga e sega ni yavalati rawa sai koya na noda veiwekani kei na Kalou [our relationship with God will never be shaken...the shakeables and the unshakeables].* Ena vakaiyalayala ga na veika kece e buli, e rawa ni kureitaki se yavalati [created things], *ia e dua ga na ka e tudei ka tawa mudu, dredre me yavalati se kureitaki, ko ya na Kalou, ni da veiwekani kei na Kalou ka sa mai vakadeitaka ko Jisu Karisito, eda na tudei ka sega ni yavalati rawa [unshakeable].*

D. Ai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Luke kei na Cakacaka: A. *Ko Luke e vola nai vola e rua oqo: ko Luke na Kosipeli kei na Cakacaka ni Apositolo. Meda raica mada vakalekaleka: Na vuniwai ko Luke [Kolosa 4: 14], na kai Kirisi, kenai balebale ni tamata lotu vaKarisito ka sega ni Jiu me vakataki iratou na tisaipeli nei Jisu se ko iratou ka vola na vo ni Kosipeli: Maciu, Marika kei Joni. Ko Luke e vola taumada na Kosipeli rauta na 60 AD/ACE mai Roma se Sisaria. Na Kosipeli nei Luke, e dua vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic]: Maciu, Marika kei Luke; eratou kauta mai nai vurevure ni nodratoui tukutuku ena vanua vata. Oqo na vuna e tautauvata kina e so na nodratoui talanoa, ia sa koto ga na nodratou dui*

naki. Sa tiko e so nai tukutuku volai ena gauna ko ya, ia ko Luke e gadreva me vola e dua nai tukutuku tuvani vakamatau mai nai tekitekivu [an orderly narrative or history] ni bula, cakacaka nei Jisu [Gospel-Kosipeli mai na vosa vakavavalagi makawa na ‘god-good+ spell-tale’ or ‘news’, e vu mai na vosa vaKirisi na ‘euangelion’: ‘eu’ good + angelion-message]. Na Kosipeli nei Luke sa dusia na sucu, bula, cakacaka, na mate kei na tucake tale i Jisu. Ko Luke, na Kosipeli ni soro, ko Jisu na nodai soro, ko koya sa voroka na bai kecega ni veivakaduiduitaki ka vakaduavatataki keda, na Jiu kei na kai matanitu tani, ko ira na tamata savasava kei keda edai valavalaca. Ko Jisu Karisito nai Vakabula kei vuravura; na Kosipeli nei Luke sa baleti vuravura raraba. Nai karua ni vola nei Luke na Nodra Cakacaka nai Apositolo, sa dusia na cakacaka ni Yalo Tabu me tukuni Jisu e vuravura taucoko. Nai vola na Cakacaka [Acts] sa tomana kina na cakacaka veivakurabuitaki ni Yalo Tabu ena nodra bula na vakabauta kei na kena tukuni nai tukutuku vinaka ni veivakabulai, veivagalalataki vakayalo ka vakayago sa mai vakayacora ko Jisu kei ira na muri Jisu. Sa tomana kina na veika sa vakayacora ko Jisu, o koya ka vakatavuvuli vei ira na tamata, mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na nona kaucake ki lomalagi. Sa solia na Yalo Tabu mei solisoli ka yu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalemi ka dewa yani ki vuravura raraba[Cakacaka 2:1ff].

B. Meda raici Luke/Cakacaka kei Maciu, Marika kei Joni: E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti vuravura taucoko [inclusive]: a. Ko Luke e sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. Sega ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. 2. Sega ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake “an orderly narrative/account”--- “mai nai vakatekivu, meu veidutaitaka nai vola vei kemuni” Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba. 3. E levu cake na matailalai ni nona tukuna na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena nona vakaraitaki koya vei iratou na tisaipeli. 4. Vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni yuvale [pen-portraits]: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Ogo ko ira na turaga kei na marama e sotava ko Jisu ena nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula: Na nodra vakadinadina ko ira era sa rawai ena bula ni Dauveiqaravi Levu, nai Vakabula ni tamata vakabulai, na Turaga ko Jisu [1:1-2], na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50], nona qaravi Sakeusa ka vakabulai koya [19:1-10], sota kei ira so tale na tisaipeli ka sega ni dua vei iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo [24:13-15]; 6. Sa tukuna e dua na ‘Jisu’ dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ena 12 na yabaki ka tara na tutu

ni nonai sulu ena gaunisala vei Jairo [8:41-42,49-56] me laki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48], na vada mai Neini ka vakabula na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na totoka kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou] ena veivosoti kei na vakabokoci ni valavalaca me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi sa yali, na tiki ni siliva sa yali, na gone sa yali se gone cidroi. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakaugeti ka veilauti me yaga ena noda buakela ni soKalou, vakadinadinataki Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

Na 13:10-35: Ke tiko e so nomu gauna qai wilika kece: e no kina e rua nai talanoa ni kaukauwa ni cakacaka ni veivakabulai ni Kalou ena nona cakacaka e vuravura ena bula nei Jisu: I. Ena Luke 13: 10-17 e kainaki kina ni curuma na marama ko ya e dua na yalo velavela ka sa vakavuna na nona dakupusi [vakalairoro] ena loma ni 18 na yabaki. Ena vakasama raraba ga ni veika e yaco ena bula ni tamata, e dusia tikoga na kaukauwa e tu e vuravura ka rawa ni vakavevea, vakamalumalumutaka, valuta na bula ni tamata se na veika bula. II. Era sa raica na veiliutaki ena lotu ni sa basuka ko Jisu na Lawa ni sa cakacaka ena Siga ni Vakacecegu ni sa vakabula na marama ko ya. Na Lawa vata ga e vakatara me laki vagunuvi se vakani na manumanu ena siga ni Vakacecegu. Ni sa soli na bula ki na manumanu ena Siga ni Vakacecegu, sa uasivi sara me soli talega na bula vua e dua na luvei Eparaama. O cei e bibi cake, na luvei Eparaama, se bibi na manumanu? Sa vakamacalataka nai taukei ni vale ni lotu na vakadewa ni Lawa, ia sa kaya vua ko Jisu ni sa dauveivakaisini ka sa tukuna na vuna? Ko duavata kei Jisu? Sa dodonu vakacava me vakabula na marama ko ya e na Siga ni Vakacecegu ka sa tautauvata li kei na nona laki vagunuva e dua na manumanu ena Siga ni Vakacecegu? A cava e rau tautauvata kina na ka e rua oqo se duidui? IV. [Raica na Taro XIII Na Siga Tabu enai Vola ni Sere ni Lotu Wesele se na kena ena nomu Lotu]. A cava na kena duidui oqo kei keda eda dau cakacaka ena Siga ni Vakacecegu se na Siga ni Turaga? Sa dodonu li? Ko Jisu na Turaga ni Siga ni Vakacecegu [raica na Maciu 12:8, ka veitalanoataka na veitikina oqo me baleta na Siga ni Vakacecegu: I Koronica 9:21 na Efeso 2:15: Kolosa 2:16-20; kei Kalatia 2:14;]? A cava na kenai balebale ko ya? Sa yaga meda veitalanoataka na tikina oqo?

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e

volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature]. K. Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa. L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu, mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M. Na kena i otioti mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N. Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo